

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Vladimíra Sládečka, soudce Davida Uhlíře a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové o ústavní stížnosti **R. L.**, t. č. ve výkonu zabezpečovací detence ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava, zastoupeného JUDr. Beátou Koukalovou, advokátkou, sídlem Moravské náměstí 690/15, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 1. 2018 č. j. 4 To 5/2018-93 a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 6. 12. 2017 č. j. 0 Dt 21/2016-78, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně, jako účastníků řízení, a Městského státního zastupitelství v Brně a Úřadu městského obvodu Slezská Ostrava, Těšínská 138/35, Ostrava, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 16. 1. 2018 č. j. 4 To 5/2018-93 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 6. 12. 2017 č. j. 0 Dt 21/2016-78 došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 1. 2018 č. j. 4 To 5/2018-93 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

O d ů v o d n ě n í :

I. Řízení před obecnými soudy

1. Z vyžádaného spisu a napadených rozhodnutí se podává, že usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 18. 11. 2011 č. j. 8 T 156/2010-149, bylo rozhodnuto o zastavení trestního stíhání stěžovatele, v němž bylo spatřováno spáchání přečinu krádeže podle §

205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, a to s poukazem na nepřičetnost stěžovatele v době spáchání předmětného jednání.

2. Usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 2. 4. 2012 č. j. 8 T 156/2010-196, bylo stěžovateli uloženo psychiatrické ochranné léčení ve formě ústavní.

3. Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 7. 1. 2013 č. j. 19 Nt 67/2012-6, bylo rozhodnuto o přeměně formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní.

3. Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 23. 5. 2014 č. j. 19 Nt 67/2012-53, bylo rozhodnuto o přeměně formy ochranného léčení z ambulantní na ústavní za celkového prodloužení ochranného léčení o 2 roky.

4. Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 5. 6. 2015 č. j. 19 Dt 7/2014-53, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 8. 2015 sp. zn. 7 To 176/2015, bylo rozhodnuto o zamítnutí návrhu Psychiatrické nemocnice v Opavě na přeměnu ochranného léčení ve formě ústavní na zabezpečovací detenci.

5. Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 25. 11. 2015 č. j. 19 Nt 67/2012-81, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 11. 1. 2016 č. j. 6 To 609/2015-92, byl zamítnut návrh stěžovatele na přeměnu formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní.

6. Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 30. 11. 2016 č. j. 19 Nt 67/2012-140, bylo rozhodnuto o přeměně ochranného léčení ve formě ústavní na zabezpečovací detenci.

7. Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) při periodickém přezkumu trvání zabezpečovací detence rozhodl ústavní stížností napadeným usnesením tak, že zabezpečovací detence stěžovatele nadále trvá. Soud vyšel ze zprávy Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno ze dne 21. 11. 2017, ze znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, zpracovaného dne 7. 11. 2011, dále pak z odůvodnění usnesení Okresního soudu v Opavě č. j. 19 Dt 7/2014-53, ze kterého citoval závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, zpracovaného dne 21. 2. 2015, jakož i z výsledku stěžovatele. Návrh stěžovatele na přibrání znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, za účelem vyšetření aktuálního duševního stavu soud považoval za nadbytečný.

8. Stížnost stěžovatele proti usnesení městského soudu byla zamítnuta napadeným usnesením Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“). Soud se ztotožnil se závěry soudu prvního stupně a v plném rozsahu na ně odkázal.

9. V průběhu řízení o ústavní stížnosti, dne 14. 3. 2018, byl stěžovatel, dle sdělení Úřadu městského obvodu Slezská Ostrava, přesunut z Vazební věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Brně do Věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě.

II. Tvrzení stěžovatele

10. Stěžovatel tvrdí, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu v trestním řízení, která jsou garantována v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a také v čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i práva na osobní svobodu zaručeného v čl. 8 odst. 1, odst. 2 Listiny a v čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

11. Stěžovatel připouští, že byl do zabezpečovací detence umístěn proto, že v ochranném léčení „nebyl zvládnán“, připouští, že se z nemocnice několikrát vzdálil, zdůvodňuje to však špatnou kvalitou péče a špatnými podmínkami. Stěžovatel s trváním zabezpečovací detence nesouhlasí a považuje ji za nepřiměřené omezení.

12. Stěžovatel vytýká soudu prvního stupně, že neprovedl navrhovaný důkaz znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, za účelem vyšetření duševního stavu, tudíž zdravotní stav stěžovatele nebyl řádně vyšetřen a prokázán.

13. Význam znaleckých posudků, ze kterých soudy vyšly, stěžovatel zpochybňuje. První posudek byl vypracován 6 let před napadeným usnesením, tudíž není dle stěžovatele relevantní, resp. aktuální. Druhý posudek (z roku 2015) pak není součástí spisu, městský soud v napadeném usnesení sice konstatuje část jeho obsahu, který však cituje z usnesení Okresního soudu v Opavě č. j. 19 Dt 7/2014-53. Tím, že posudek nebyl proveden jako důkaz a není součástí spisu, stěžovatel neměl možnost se k jeho obsahu vyjádřit.

14. Stěžovatel dále považuje za nežádoucí, že soudy rozhodly též na základě zprávy Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno zpracované dne 21. 11. 2017, čili na základě zprávy odborníků, kteří působí v rámci zařízení, ve kterém je zabezpečovací detence vykonávána. Závěry tudíž nemusejí být objektivní. Podle stěžovatele neúplné a nedostatečné dokazování nemohlo přinést kvalifikovaný závěr o tom, že je zabezpečovací detence skutečně nutná.

15. Stěžovatel dále tvrdí, že zabezpečovací detence je určena primárně pro vysoce nebezpečné pachatele, kteří se dopustili závažných skutků. Stěžovatel byl trestně stíhán jen pro drobné krádeže. Stěžovatel uvádí, že není fyzicky ani verbálně agresivní a jeho duševní porucha nikoho neohrožuje. Zabezpečovací detence je mimořádně závažným zásahem do základních práv a nezbytností zabezpečovací detence a nemožnosti jejího nahrazení ochranným léčením tak musí být věnována mimořádná pozornost.

16. Soudy však dle stěžovatele rezignovaly na obstarání potřebných podkladů pro vydání rozhodnutí, odmítly se řádně zabývat duševním stavem stěžovatele a jeho připraveností pro ochranné léčení, čímž jej na další jeden rok zbavily osobní svobody.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon

o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).

IV. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

18. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků řízení.

19. Za městský soud zaslal vyjádření soudce Mgr. David Otevřel, který odkázal na napadené rozhodnutí a k návrhu na doplnění dokazování uvádí, že se jednalo o teprve první rozhodnutí o trvání zabezpečovací detence poté, co bylo rozhodnuto o změně jiného ochranného opatření (ústavní ochranné psychiatrické léčení) právě na zabezpečovací detenci z důvodu, že toto jiné ochranné opatření neplní svoji funkci. Po dokazování provedeném ve veřejném zasedání měl soud k dispozici dostatek důkazů pro své rozhodování o dalším trvání zabezpečovací detence a v kontextu doby, jakož i důvodům, které vedly předchozí soud ke změně ochranného opatření, nepovažoval doplnění dokazování za nutné. O duševním stavu odsouzeného, jakož i o nutnosti trvání zabezpečovací detence si soud udělal obrázek po realizaci jeho výslechu a konstatování velmi podrobných zpráv Ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Z tohoto důvodu nepřistoupil soud ke zpracování dalšího nového znaleckého posudku z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie. Soud rozhodoval za situace, kdy měl k dispozici jednomyslný a jednoznačný závěr odborné komise Ústavu pro výkon zabezpečovací detence, a to řádně odůvodněný a současně také za situace, kdy samotný opatrovník odsouzeného navrhoval pokračování ve výkonu zabezpečovací detence.

20. Za Krajský soud v Brně zaslala vyjádření předsedkyně senátu 4To JUDr. Světlana Bartošová a uvádí, že se k problematice stížnosti nemůže vyjádřit, neboť jde o kolektivní rozhodnutí celého senátu. Senát svůj názor vyjádřil v napadeném rozhodnutí, které bylo odůvodněno. Dodává, že krajský soud je přesvědčen, že v řízení před soudem prvního stupně ani ve stížnostním řízení nebyla ústavní práva stěžovatele porušena.

21. Městské státní zastupitelství v Brně se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

22. Úřad městského obvodu Slezská Ostrava, odbor sociálních věcí, jako opatrovník stěžovatele, ve vyjádření pouze uvedl, že s ústavní stížností souhlasí.

23. Stěžovatel v replice k vyjádření městského soudu uvádí, že pokud si městský soud udělal o duševním stavu stěžovatele, jakož i o nutnosti trvání zabezpečovací detence, obrázek po realizaci výslechu stěžovatele, není z rozhodnutí jasné, jakým způsobem mohl výslech stěžovatele ovlivnit rozhodování soudu, neboť z napadeného usnesení městského soudu nelze zjistit, co stěžovatel vypovídal a jak soud jeho výpověď hodnotil. Toto tvrzení soudu tak nelze přezkoumat. Pokud se jedná o zprávu Ústavu pro výkon zabezpečovací detence, jedná se o zprávu odborníků, kteří působí v rámci zařízení, ve kterém je zabezpečovací detence vykonávána. Objektivní závěr o duševním stavu stěžovatele a o jeho připravenosti pro ústavní ochranné léčení může přinést pouze nezávislý soudní znalec. Stěžovatel odkazuje analogicky na § 70 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, podle něhož se ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu ustanovuje znalec, kterým však nemůže být lékař, který pracuje ve zdravotním ústavu, v němž je osoba držena. Takto by se mělo postupovat i v řízení o dalším trvání zabezpečovací detence.

24. Stěžovatel připomíná, že byl v posledních 8 letech podroben znaleckému zkoumání pouze dvakrát, první ze znaleckých posudků je sedm let starý a o aktuálním duševním stavu nemůže vypovědět vůbec nic, druhý ze znaleckých posudků je tři roky starý a nebyl proveden jako důkaz. Z těchto posudků nelze zjistit aktuální zdravotní stav stěžovatele. Soudy pochybily, když při rozhodování vzaly tyto znalecké posudky v úvahu.

25. K vyjádření krajského soudu, který pouze uvádí, že ústavní práva stěžovatele porušena nebyla, stěžovatel odkazuje na argumenty v ústavní stížnosti a setrvává na nich.

V. Posouzení Ústavním soudem

26. Ústavní stížnost je důvodná.

27. Institut zabezpečovací detence byl do právního řádu zaveden v roce 2009 a představuje nejpřísnější druh ochranného opatření. Z ústavního pohledu jde o velmi intenzivní zásah do osobní svobody jednotlivce chráněné čl. 8 Listiny, resp. čl. 5 Úmluvy. Intenzitě tohoto typu zásahu musí odpovídat též nároky kladené na obecné soudy při rozhodování o této formě omezení osobní svobody, a to jak z hlediska důkazního standardu, tak z hlediska odůvodnění soudních rozhodnutí.

28. Zabezpečovací detence se ukládá osobám, které spáchaly zločin nebo čin jinak trestný, který vykazuje znaky zločinu (§ 100 odst. 1 a 2 trestního zákoníku). Zároveň však dle § 99 odst. 5 trestního zákoníku může soud bez podmínek § 100 odst. 1 nebo 2 „změnit ústavní ochranné léčení na zabezpečovací detenci, jestliže uložené a vykonávané ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti, zejména v případě, že pachatel utekl ze zdravotnického zařízení, užil násilí vůči zaměstnancům zdravotnického zařízení nebo jiným osobám ve výkonu ochranného léčení nebo opakovaně odmítl vyšetřovací nebo léčebné výkony či jinak projevil negativní postoj k ochrannému léčení“.

29. U zabezpečovací detence není (na rozdíl od ochranného léčení) její trvání nijak omezeno, což je dáno nebezpečností pachatelů, kterým je zabezpečovací detence ukládána. Podle § 100 odst. 5 trestního zákoníku „zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti, přičemž soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají“.

30. Ústavní soud již před zavedením institutu zabezpečovací detence vyslovil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 502/02 ze dne 3. 11. 2004 (N 166/35 SbNU 257) ve vztahu k institutu ochranného léčení v ústavní formě (tedy institutu méně přísnému než nyní posuzovaná zabezpečovací detence) požadavek na mimořádně pečlivé posuzování toho, zda jsou zákonné podmínky pro tuto formu omezení osobní svobody splněny. Podle Ústavního soudu „právě hrozba nebezpečí ze strany pachatele je hlavní skutečností, která tento závažný zásah do jeho základních práv opravňuje“ a je proto zřejmé, že „mezi těmito dvěma zájmy musí existovat určitá proporcionalita; tedy čím vyšší nebezpečí ze strany nepřičetné osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní svobody“.

31. Ve vztahu k zabezpečovací detenci, tedy institutu přísnějšímu, pak tím spíše musí být pečlivě zvažována a posuzována přiměřenost konkrétního nástroje omezujícího

osobní svobodu jednotlivce ve vztahu k možnému nebezpečí, které při využití méně invazivnějšího zásahu do osobní svobody (např. pouze ochranného léčení) může ze strany omezované osoby hrozit. Musí být tedy velmi pečlivě posuzováno, zda mírnější opatření opravdu nezajistí „dostatečnou ochranu společnosti“ před jednáním omezované osoby.

32. V této souvislosti je nutno vzít v potaz, že důvodem zavedení zabezpečovací detence byly mj. „i obtíže související s výkonem ochranného léčení u určitého druhu nepřizpůsobivých odsouzených (např. sexuálních sadistů, agresorů apod.)“ (Draštík, A. Trestní zákoník: komentář, Wolters Kluwer, ASPI, komentář k § 100), resp. skutečnost, že „mezi pachateli s nařízeným ústavním ochranným léčením je nezanedbatelná skupina osob, jež vzhledem k charakteru a závažnosti své duševní poruchy představují pro společnost mimořádné nebezpečí. Jedná se o osoby hodnocené nejčastěji jako vysoce nebezpeční agresori a sexuální devianti, u nichž lze na základě vyšetření duševního stavu oprávněně předpokládat, že se v budoucnu dopustí závažné trestné činnosti“ (Šámal a kol. Trestní zákoník: komentář. C. H. Beck, 2012, s. 1180.)

33. V situaci, kdy je do zařízení určeného primárně takto vysoce nebezpečným jednotlivcům umístěna osoba, která se nedopustila násilné trestné činnosti, ale pouze drobných krádeží, musí být otázce nezbytnosti setrvání takové osoby v zabezpečovací detenci věnována při periodickém přezkumu trvání detence mimořádná pozornost.

34. V nálezu sp. zn. III. ÚS 2453/11 ze dne 29. 2. 2012 (N 41/64 SbNU 471) Ústavní soud ve vztahu k zabezpečovací detenci uvedl, že „představuje mimořádně razantní zásah do základních práv, srovnatelný jedině s uložením výjimečného trestu odnětí svobody. Trestní soud může zabezpečovací detenci uložit pouze na základě dostatečného a objektivně zhodnoceného dokazování, z něhož jednoznačně vyplývá existence všech zákonných předpokladů pro uložení tak přísného ochranného opatření. Zvláštní pozornost je třeba věnovat otázce nezbytnosti uložení zabezpečovací detence a nemožnosti jejího nahrazení ochranným léčením“.

35. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2802/17 ze dne 22. 5. 2018 pak Ústavní soud uvedl, „je třeba trvat na tom, aby ustanovení zakotvující procesní záruky proti svévolnému zbavení osobní svobody nebyla vykládána v neprospěch dotčeného jednotlivce (to platí nejen ve vztahu k dodržování příslušných lhůt, nýbrž i pokud jde o procesní práva dotčeného jednotlivce). Uvedené platí tím spíše, že periodický přezkum se provádí pouze jednou za dvanáct měsíců, což je v kontextu zbavení osobní svobody poměrně dlouhá doba“.

36. Obecně platí pro všechna ukládaná ochranná opatření princip uvedený v § 96 odst. 1 trestního zákoníku, podle něhož „ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného trestného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům“. Jak uvádí komentář k § 96 odst. 1 trestního zákoníku „při celkovém hodnocení všech v úvahu přicházejících hledisek má zpravidla největší váhu nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem. Význam tohoto hlediska je odůvodněn účelem ochranných opatření, jímž je ochrana společnosti dosahovaná působením prostředků speciální prevence. Uložení ochranného opatření je proto v zásadě přípustné také tehdy, když dosavadní činy pachatele jsou méně závažné, ale nebezpečí hrozící v budoucnu je hodnoceno jako zvláště závažné. V takovém případě je však nezbytné provést zvlášť pečlivou prognózu stran budoucího

nebezpečí hrozícího od pachatele zájmům chráněným trestním zákonem“ (Šámal a kol. Trestní zákoník: komentář. C. H. Beck, 2012, s. 1143).

37. Požadavek prokázání nezbytnosti uložení zabezpečovací detence, povinnost vykládat všechny procesní záruky vždy ve prospěch dotčených osob, se týká jak samotného ukládání zabezpečovací detence, tak také rozhodování o tom, zda má zabezpečovací detence nadále trvat, tj. zda je takto závažný zásah do osobní svobody jednotlivce nadále (tj. na další rok) opravdu nezbytný a zda nelze ochranu společnosti zajistit jinak, mírnějším opatřením.

38. Městský soud své rozhodnutí založil na zprávě Ústavu pro výkon zabezpečovací detence, výsledku stěžovatele, a informacích ze znaleckých posudků z roku 2011 a 2015. Veškerá argumentace o potřebě setrvání stěžovatele v detenci však plyne pouze ze zprávy Ústavu pro výkon zabezpečovací detence.

39. Samotná zpráva odborné komise ústavu, ve kterém je detence vykonávána, a ze které soud prvního stupně jako z klíčového důkazu vycházel (srov. str. 2 - 3 rozsudku soudu prvního stupně), sama o sobě pro závěr o nezbytnosti trvání zabezpečovací detence nepostačuje. Vždy je nutno, aby soud rozhodl o dalším trvání zabezpečovací detence ještě na základě dalších, na zprávě ústavu zabezpečovací detence nezávislých, podkladů.

40. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že o duševním stavu stěžovatele, jakož i o nutnosti trvání zabezpečovací detence si udělal obrázek po realizaci výsledku stěžovatele a konstatování velmi podrobných zpráv Ústavu pro výkon zabezpečovací detence. V napadeném rozhodnutí městského soudu však jakékoli hodnocení výsledku stěžovatele obsaženo není, resp. není zřejmé, z čeho soud dovodil, že ochrana společnosti vyžaduje, aby stěžovatel další rok setrval v zabezpečovací detenci. Výslech stěžovatele je reprodukován na s. 2 napadeného rozhodnutí městského soudu, kde je uvedeno: „Odsouzený při veřejném zasedání uvedl, že za ten rok, co je v detenci, se už dostatečně ponaučil, jak si vážit svobody. Věci, které dělal, už dělat nebude. Chce být propuštěn do psychiatrické nemocnice a absolvovat protitoxikomanickou léčbu. Marihuanu začal kouřit dřív, asi ve 14 letech, pervitin začal brát kolem 18 let. V detenci ho vedou tak, aby se choval řádně a dodržoval terapie a chodil na aktivity. Přípravují je na to, aby mohli jít do léčebny. Dostávají se červené body, vzali mu však 6 bodů a spadl na 4, nevzdal to a zase má 9 bodů, za 10 bodů je ústní pochvala. Jsou tam různé terapie, jak v léčebně, ale na vycházce je jen hodinu, jinak pořád v cele. Na detenčním soudě v Ostravě se ho pan soudce ptal, jestli chce na detenci, a on řekl, že ano. Abstinuje rok, chtěl by do léčebny, ale ne do Opavy, chtěl by podstoupit protitoxikomanickou léčbu, dává se na 2 roky, chtěl by žít normální život. Navrhuje zpracování znaleckého posudku“.

41. Z uvedené reprodukce výpovědi stěžovatele v napadeném rozhodnutí však není nijak zřejmé, jakým způsobem obsah výpovědi stěžovatele podporuje závěry soudu o nezbytnosti dalšího trvání zabezpečovací detence. Uvádí-li městský soud, že též z obsahu výpovědi stěžovatele, není z obsahu napadeného rozhodnutí nijak zřejmé, jak se tento výslech do úvah soudu promítnul, resp. jak soud výpověď stěžovatele hodnotil a z čeho dovodil nezbytnost zásahu do osobní svobody stěžovatele právě v podobě zabezpečovací detence. Soud nad rámec samotné reprodukce výsledku stěžovatele žádné další závěry ohledně obsahu výsledku nečiní.

42. Soud sice vyšel též ze dvou znaleckých posudků, ovšem oba znalecké posudky vypovídají o duševním stavu stěžovatele před uložením zabezpečovací detence. První znalecký posudek byl zpracován 7. 11. 2011, druhý byl zpracován 21. 2. 2015. Při samotném uložení zabezpečovací detence dne 30. 11. 2016 (tj. téměř dva roky po zpracování druhého z posudků) nový znalecký posudek zpracován nebyl.

43. Jakkoli není nutné zpracovávat znalecký posudek na duševní stav osob v zabezpečovací detenci při každé žádosti o propuštění ze zabezpečovací detence, jeví se naopak jako nanejvýš žádoucí zpracovat nezávislý znalecký posudek při přezkumu trvání zabezpečovací detence v situaci, kdy při samotném rozhodnutí o zabezpečovací detenci takovýto posudek zpracován nebyl.

44. Je nutno přisvědčit stěžovateli, že posudek z roku 2011 již nemusí o aktuálním zdravotním stavu stěžovatele ničeho vypovídat. Části druhého posudku z roku 2015 byly při jednání před soudem reprodukovány z usnesení Okresního soudu v Opavě č. j. 19 Dt 7/2014-53. V tomto rozsahu se k nim mohla obhajoba vyjádřit a lze proto z těchto závěrů vycházet. Ovšem ani z citovaných pasáží znaleckého posudku z února 2015 nelze nijak dovodit, zda je výkon zabezpečovací detence v roce 2018 skutečně nezbytný. Posudky hovoří o duševním stavu stěžovatele v době zpracování, o prognóze vývoje nemoci, citovaná část posudku z roku 2011 doporučuje ústavní léčbu. V napadeném rozhodnutí citované pasáže znaleckých posudků nijak nevypovídají, ani s ohledem na zpracování před samotným nařízením zabezpečovací detence vypovídat nemohou, o tom, zda je trvání zabezpečovací detence stále nezbytné.

45. Jak již bylo řečeno, nebezpečnost osoby v detenci, resp. nezbytnost trvání detence, lze bezesporu posuzovat též na základě závažnosti protiprávních jednání, kterých se osoba držená v detenci dříve dopustila. V nyní posuzovaném případě se však stěžovatel dopustil pouze drobných krádeží, nikoli násilného jednání, resp. jakéhokoli zločinu obecně. Zabezpečovací detence sice může být dle shora rekapitulované právní úpravy uložena i osobám, které se nedopustí závažnějšího trestného činu (tj. zločinu), ovšem o to přesvědčivěji musí být ze strany soudů zdůvodněno, že jejich držení v zabezpečovací detenci je stále nezbytné, resp. že jej opravdu vyžaduje ochrana společnosti.

46. Městský soud cituje ze zprávy Ústavu pro výkon zabezpečovací detence mj. pasáž, v níž se uvádí, že „s ohledem na jeho (stěžovatele – pozn. ÚS) snahu být co nejrychleji propuštěn z detence je nutno ověřit jeho postoj v delším časovém úseku pro vyloučení disimulace potíží, vzhledem k nízkému protispolečenskému potenciálu přítomného psychotického onemocnění [...] i páchané trestné činnosti se však jeho přístup k dané problematice a pobytu v detenci jeví jako přijatelný, bez výraznějšího společenského ohrožení v případě pobytu ve volnějším prostředí“. Jakkoli komise závěrem doporučuje ponechat stěžovatele další rok v detenci, nemůže soud vždy mechanicky vycházet pouze ze závěru zprávy Ústavu zabezpečovací detence, ale případné nejasnosti či rozpory ve zprávě při rozhodování vyjasnit.

47. Pokud sama zpráva odborníků ústavu, ze které soud primárně vycházel, hovoří o „nízkém protispolečenském potenciálu“ jak onemocnění stěžovatele, tak jím páchané trestné činnosti, resp. hovoří o tom, že přístup stěžovatele k pobytu v detenci „se jeví jako přijatelný, bez výraznějšího společenského ohrožení v případě pobytu ve volnějším prostředí“, pak tyto závěry úplně nekorespondují s výsledným doporučením na setrvání

v detenci, resp. nepodporují závěr o nezbytnosti nejprísnějšího omezení osobní svobody stěžovatele právě v podobě zabezpečovací detence.

48. Městský soud v napadeném rozhodnutí uvádí, že „pro necelý roční pobyt v detenci a potřebu sledování jeho (stěžovatele – pozn. ÚS) postojů a náhledu v rámci delšího období je prozatím předčasné hodnotit případnou progresi či jinou změnu, pobyt v detenci se i nadále jeví jako oprávněný vzhledem k projevům prezentovaným při ochranné léčbě, která L. společenskou nebezpečnost nedokázala standardními postupy snížit“. Soud tedy vychází z toho, že roční pobyt je krátký na to, aby bylo možno posuzovat případnou změnu svědčící ve prospěch stěžovatele, přičemž oprávněnost detence zdůvodňuje postoj při ochranné ústavní léčbě (nikoli při detenci samotné). Postoje stěžovatele při ústavní ochranné léčbě však byly důvodem pro nařízení zabezpečovací detence, nemohou však bez dalšího zdůvodňovat další trvání této detence po jednom roce. Stejně tak argument o nedostatečném období jednoho roku, resp. o předčasnosti posouzení změn na straně stěžovatele, do jisté míry popírá smysl povinného jednoročního přezkumu trvání detence.

49. Jak již bylo uvedeno výše, po roce trvání zabezpečovací detence musí být vždy postaveno na jisto, že tato velmi závažná a intenzivní forma zbavení osobní svobody je stále nezbytná. Nelze vycházet pouze ze závěru ústavu, ve kterém je detence vykonávána, vždy je nutno tyto závěry podpořit dalšími důkazy. Pokud není důkazní situace jednoznačná, je namístě doplnit dokazování např. aktuálním znaleckým posudkem na zdravotní stav stěžovatele, který by měl vypovídat právě o případných rizicích spojených s mírnější formou omezení osobní svobody. Pokud nejsou přesvědčivě doloženy konkrétní okolnosti, pro které je nadále nezbytné omezit osobní svobodu jednotlivce formou zabezpečovací detence, je nutno volit mírnější formu zásahu do osobní svobody, např. ústavní léčbu.

50. Ústavní soud tedy na závěr shrnuje, že zabezpečovací detence představuje mimořádně razantní zásah do základních práv, srovnatelný s uložením výjimečného trestu odnětí svobody, čemuž musí odpovídat náležité zkoumání toho, zda je zabezpečovací detence nezbytná a zda ji nelze nahradit ochranným léčením.

51. Nezbytnost užití konkrétního ochranného opatření musí být zkoumána a jasně zdůvodněna nejen při ukládání ochranného opatření, ale i při každém rozhodování o tom, zda má konkrétní forma ochranného opatření nadále trvat.

52. Periodický přezkum jednou za dvanáct měsíců je v kontextu zbavení osobní svobody poměrně dlouhá doba, tudíž všechny procesní záruky je nutno vykládat vždy ve prospěch dotčeného jednotlivce. To se týká též dokazování, resp. náležitého vypořádání námitek obhajoby.

53. Čím méně závažného trestného činu (resp. činu jinak trestného) se osoba držená v zabezpečovací detenci dopustila, tím přísněji a pečlivěji musí soudy posuzovat, zda je tato forma omezení osobní svobody stále nezbytná. Zatímco u pachatelů závažných zločinů je možno riziko nebezpečí plynoucí z mírnější formy omezení osobní svobody částečně zdůvodnit již samotnou povahou těchto činů (násilí, sexuální delikty), u osob, které se nedopustily zločinu, ale pouze přečinu, je potřeba o to více zdůvodnit, v čem spočívá riziko mírnější formy omezení osobní svobody, než je právě zabezpečovací detence, resp. proč ochrana společnosti vyžaduje další trvání zabezpečovací detence.

54. V nyní posuzovaném případě se soudy s otázkou potřeby ochrany společnosti, resp. možných rizik souvisejících se změnou zabezpečovací detence na ústavní léčbu, dostatečně nevypořádaly. Trvání detence bylo zdůvodněno fakticky jen na základě závěru odborníků z Ústavu pro výkon zabezpečovací detence.

55. Vzhledem k tomu, že při nařízení výkonu zabezpečovací detence nebyl zpracován znalecký posudek, je nutno považovat návrh stěžovatele na vypracování znaleckého posudku pro potřeby nezávislého posouzení jeho aktuálního zdravotního stavu, vznesený v řízení před obecnými soudy, za oprávněný.

56. Odmítnutím důkazního návrhu stěžovatele na zpracování znaleckého posudku tak došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny, v důsledku pak též k porušení práva na osobní svobodu garantovaného v čl. 8 odst. 1 Listiny.

57. Všechna namítaná pochybení soudu prvního stupně mohl napravit soud stížnostní, v jehož rozhodnutí však fakticky absentuje jakákoli reakce na stížnostní námítky a na opakovaný návrh na vypracování znaleckého posudku, resp. absentuje jakékoli odůvodnění jdoucí nad rámec pouhého vysloveného souhlasu se závěry soudu prvního stupně, čímž opět došlo k porušení shora uvedených ústavně garantovaných práv.

58. Zrušením rozhodnutí pouze stížnostního soudu se v zájmu ochrany práv stěžovatele celý opakovaný přezkum urychlí a otevře se opětovný prostor stížnostnímu soudu k tomu, aby se námítkami a návrhy stěžovatele při novém projednání věci dostatečně zabýval a v intencích tohoto nálezu opětovně o opravném prostředku stěžovatele rozhodl.

59. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu nálezem vyhověl ústavní stížnosti a zrušil shora označené rozhodnutí.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 18. července 2018

Vladimír Sládeček
předseda senátu